

Van ansjovis tot zeewolf

De vis bij zijn naam noemen

TEKST

Frans Collignon

ILLUSTRATIES

Janny Bosman en Sportvisserij Nederland

We wissen al heel wat jaartjes en dat is te zien in de talloze Nederlandse namen die we aan de vissen geven. Elke visser kent er vele tientallen, van ansjovis tot zeewolf. Maar er zijn in de loop der eeuwen ook fraaie namen van vissen in de vergetelheid geraakt. Die zijn in vrijwel geen woordenboek meer terug te vinden.

Gelukkig hebben we nog het Woordenboek der Nederlandsche Taal waarin ontzettend veel Nederlandse woorden vanaf het jaar 1500 zijn opgenomen en beschreven. Uiteraard staan er niet alle ooit gebruikte woorden in van onze taal, maar wel zoveel dat het met voorsprong het grootste woordenboek ter wereld is met maar liefst 400.000 trefwoorden in 40 dikke banden. We zijn er even in gaan grasduinen om visnamen en hun geschiedenis te vinden. Wat te denken van: *amelom*, *govie*, *hoerkind*, *huis* en nog veel meer fraais.

Jacob-Evertsenvis

Soms is een naam voor een onbekende vis in onbekende wateren spontaan ontstaan. Dat moet het geval geweest zijn met de *jacob-evertsenvis*, waarvan we nu weten dat het een zaagbaars is. De vis was zo lelijk dat de matrozen hem direct hebben vernoemd naar admiraal Jacob Evertsen die zo'n vierhonderd jaar geleden met zijn schepen naar de Oost voer. Een tijdgenoot, de arts Bontius, beschreef hem: 'een man met een kleine, gedrongen gestalte en met een taankleurige huid, vol zwartachtige vlekken in het gezicht'.

Toch werd de naar hem vernoemde vis lekker gevonden. Natuurlijk hoorden de zeelui uit die tijd ook hoe de lokale bevolking een vis noemde, maar die naam was beter te onthouden als die werd vernederlandsd: *kakop*, een zeebaars in de Indonesische wateren, werd dus al gauw *kaalkop*. Die verbastering van een naam vond ook plaats bij de *huis*, een steur van het geslacht *Huso*, waarvan de blaas werd gebruikt voor vislijm. Dat product werd dus *huisblas* genoemd (en niet alleen hier, maar ook in Duitsland en de Scandinavische landen). De lijm werd in de vorm van gedroogde bladen geleverd dus hebben we de naam verbasterd tot *huisblad*. En dat woord staat nog steeds in de woordenboeken.

Eieren met boter en mosterd

De steur is trouwens een bron van verwarring, want wie bij een *kampersteur* aan een vis denkt komt bedrogen uit. Het is een gerecht van hard gekookte eieren met boter en mosterd. Dat komt zo: in de late middeleeuwen zou de stad Kampen bezoek krijgen van een bisschop. Een grote steur werd gevangen en zou

Veel oorspronkelijke vissennamen zijn vergeten.

voor het feestmaal worden opgedist. Maar het bezoek van de bisschop werd enkele weken uitgesteld. De Kampenaren besloten de vis weer in de IJssel te laten en er een bel aan te

binden. Dan kon hij weer gemakkelijk op het gehoor gevangen worden als de bisschop wel kwam. Het laat zich raden dat dit dier er vandoor ging. De bisschop kreeg daarom hardgekookte eieren voorgezet. Helemaal ongeloofwaardig is het verhaal niet omdat omstreeks 1400 de stad Kampen bepaalde dat steuren aan een touw in de rivier gehouden mochten worden.

Hoerekinderen en oude wijven

Een echte vis is het *hoerekind*, het is een kruising van een blei en een voorn. Een meer nette naam is *kolk*. Kruisingen zijn niet vruchtbaar. Als het om geslachtelijke uitwisseling gaat, zijn zoetwatervissen overigens niet altijd even kieskeurig. Er komen in onze wateren nog al wat hybriden of bastaarden voor die in het verleden vaak een eigen naam kregen. Volgens hydrobioloog Redeke in het artikel *De bastaarden onzer zoetwatervissen* uit 1938 komt de vermenging doordat vissen in binnenwateren nu eenmaal dichters op elkaar leven. De combinatie brasem/blankvoorn werd vroeger *amelom* genoemd. Maar er

zijn ook combi's zonder een eigen naam. Die moeten het met *bastaard* doen. Wat heb ik nou aan mijn hengel hangen?

Een sympathieke vis is de *kordeelvis*. Dat is een vis van de mindere soort en ook nog eens klein van formaat, maar waarvan de opbrengst uit de verkoop geheel aan de bemanning van het vissersschip toevalt. Of dat iedere keer veel zal zijn geweest, is natuurlijk de vraag. Heel wat minder aardig klinkt de naam *oudwif*, een vis die soms ook voor onze kust wordt aangetroffen. In het Latijn luistert die naar de naam *brama brama* en in het Nederlands van nu is dat *braam* geworden. Het gaat nog niet helemaal goed met de Europese eenwording, want de Engelsen noemen een geheel andere vis *old wife*. Het fel gestreepte, sierlijke en giftige dier komt voor in de Australische wateren en het heeft zijn naam te danken aan het snaterende geluid dat het uitstoot als het wordt gevangen. Je hoort het direct. Een andere vissennaam van vroeger is de *oudewijfskaak*, de drager is een vis die nu beter bekend staat als het

harnasmannetje. Die naam staat hem goed, net als de beenplaten om zijn lijf. Dat laatste maakte hem populair in de jaren zeventig van de vorige eeuw, toen hij gedroogd in hippe visnetten aan het plafond werd gelegd.

Scheepsremmers

Een verraderlijke vis die langs onze kust voorkomt is de zogeheten *pilatusvis*. Die heeft zijn naam te danken aan het idee dat de mensen ongeveer driehonderd jaar geleden hadden dat als deze vis een rivier opzwoom, alle andere vissen er vandoor gingen, beducht als ze waren voor deze 'Pilatus'. Tegenwoordig kennen we hem onder de meer vreedzame naam *pitvis*. Wij zijn inventief als het om namen van vissen gaat. Zo noemen we een vis die zich vastzuigt aan de bodem van een boot een *scheepsremmer*. Dat blijkt niet eens zo origineel, want de Latijnse naam voor dit vissengeslacht is *remora*, dat vertraging betekent. Er zijn nog veel meer namen voor vissen, zoals *labberdaan*, *poehaan*, *koloog*, maar daarover een volgende keer meer. V

De oudewijfskaak heet tegenwoordig harnasmannetje.